

به نام خدا

پژوهشی در اندیشه‌های عرفانی

شهاب‌الدین سهروردی

(شیخ اشراق)

مؤلف: مریم علیجانیان

انتشارات ترفند

علیجانیان، مریم

پژوهشی در اندیشه های عرفانی شهاب الدین سهروردی

مریم علیجانیان، تهران، ترفند.

۳۲۰ ص.

ISBN: 964-7332-38-6

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا. کتابنامه: ص ۳۱۵-۳۲۰

همچنین به صورت زیرنویس.

۱. سهروردی، یحیی بن حبیب، ۵۵۴۹ هـ - ۵۸۷ ق. - نقد و تفسیر.

۲. اشراق (فلسفه). ۳. اشراقیان. ۴. فلسفه ی اسلامی - متون قدیمی تا قرن ۱۴.

الف. عنوان.

کتاب ۶۸/۱۱۷۷۷ BBRV

۱۸۹/۱

کتابخانه ی ملی ایران

۸۳-۲۳۰۸۳

انتشارات ترفند

تهران، صندوق پستی: ۱۱۹-۱۷۱۸۵، تلفن: ۳۷۸۱۳۸۵ و ۶۵۲۵۱۱۵

www.iran-ketab.com/tarfand

پژوهشی در اندیشه های عرفانی

شهاب الدین سهروردی (شیخ اشراق)

مؤلف: مریم علیجانیان

ویراستار زینب یزدانی • طراح روی جلد سیروس آقاخانی

چاپخانه تکثیر • لیتوگرافی سی نور گرافیک • صحافی تکثیر

نوبت چاپ اول ۱۳۸۴ • شمارگان ۲۰۰۰ نسخه

قیمت ۳۰۰۰ تومان • شماره نشر ۴۶

ISBN: 964-7332-38-6

شابک: ۶-۳۸-۷۳۳۲-۹۶۴

فهرست

صفحه	عنوان
۸	مقدمه
۱۱	فصل اول - شرح احوال و آثار شیخ
۱۲	زندگی پربار شیخ
۱۸	عرفان و تصوف در عصر شیخ و پس از او
۱۹	جایگاه شیخ در کتب صوفیه
۲۱	سلوک معنوی شیخ
۲۶	دین و مذهب شیخ
۲۸	مخالفان شیخ
۳۰	اتهامات شیخ که موجب شهادت وی گردید
۳۲	شهادت شیخ
۳۳	آثار رمزی شیخ
۳۳	هیاکل النور
۳۴	رسالة في حالة الطنولية
۳۵	روزی با جماعت صوفیان
۳۵	قصه الغربة الغریبه
۳۷	رساله غربت الغریبه
۳۹	مونس العشاق
۳۹	رساله لغت موران
۴۰	مقام ادبی شیخ
۴۵	فصل دوم - سهروردی و اندیشه های عصر او
۴۶	سهروردی و سایر جریانهای فکری

- ۱- زردتشت ۴۶
- ۲- اخوان الصفا و اسماعیلیه ۴۹
- ۳- مانویت ۵۳
- ۴- صابئیان ۵۵
- سهروردی و شعوبیگری ۵۹

فصل سوم - حکمت اشراق ۶۱

- اشراق چیست؟ ۶۲
- نخستین کاربرد اصطلاح اشراق و مراکز تدریس فلسفه اشراق ۶۳
- حکمت اشراق پیش از شیخ اشراق ۶۴
- فلسفه یا حکمت اشراق ۶۶
- حکمت اشراق و عرفان ۷۱
- حکمت اشراق و تشیع ۷۲
- سرچشمه‌های حکمت اشراق ۷۴
- حکمت اشراق و کشف و شهود ۷۷
- حکیم متأله در افق دید سهروردی ۷۸
- شیخ و انتقاد از ارسطو ۸۰
- شیخ و حکمت یونان ۸۳

فصل چهارم - آراء و عقاید شیخ ۸۵

- فلسفه نور ۸۶
- هورخش ۸۹
- آتش رب النوع اوردیبهشت ۹۲
- نور الانوار ۹۴
- راه رسیدن به عالم انوار ۹۸

نور و ظلمت در عقاید شیخ اشراق ۱۰۰

سهروردی و ابن سینا ۱۰۳

فصل پنجم - رمز و داستان های رمزی ۱۰۵

صوفیه و زبان رمز ۱۰۶

فرشته باوری و فرشته شناسی سهروردی ۱۰۸

دیدار با فرشته ۱۱۴

نمونه های دیدار با فرشته در آثار شیخ ۱۱۵

دو بال جبرئیل ۱۱۶

سیمرغ و تلفیق عناصر اساطیری و عرفانی ۱۲۱

سهروردی و قهرمانان حماسی ایران ۱۲۶

۱ - جمشید و جام جهان نما ۱۲۷

۲ - فریدون «خداوند نیرنگ» ۱۲۹

کیخسرو در آثار رمزی شیخ ۱۳۱

کیخسرو حکیم عارف یا انسان کامل؟ ۱۳۳

کیخسرو و «خره کیانی» ۱۳۵

سه پهلوان شاهنامه فردوسی در داستانهای

رمزی شیخ «زال، رستم، اسفندیار» ۱۳۸

تبدیل حماسه پهلوانی فردوسی به حماسه عرفانی ۱۴۵

عالم مثال (برزخ)، شرق و مغرب در آثار شیخ ۱۴۶

ناکجا آباد شیخ کجاست؟ ۱۴۸

مشرق و مغرب ۱۵۶

فصل ششم - تصوف شیخ ۱۵۹

تعریف تصوف ۱۶۰

تصوف از آغاز تا به امروز	۱۶۴
تأثیر آیین‌های دیگر بر تصوف	۱۶۶
۱- بودائیسیم	۱۶۶
۲- مسیحیت	۱۶۹
۳- آئین چینی‌ها	۱۷۰
عرفان و شاخه‌های آن	۱۷۲
تفاوت عرفان و تصوف	۱۷۴
برخی آراء موافق و مخالف صوفیه	۱۷۵
اولین صوفی	۱۸۲
زاهد، عارف، صوفی	۱۸۴
مقصد غایی تصوف	۱۸۶
خدمت تصوف به اسلام	۱۸۷
عرفان و اخلاق	۱۸۹
عرفان و فلسفه	۱۹۱
سهروردی و حلاج	۱۹۷
بزرگانی از صوفیه که شیخ از آنها نام برده است	۲۰۶
فصل هفتم - اندیشه‌ها و مضامین عرفانی در آثار شیخ	۲۰۹
توحید، وحدت	۲۱۰
توحید اشراقی	۲۱۳
وحدت وجود	۲۱۶
اتحاد	۲۱۹
آفرینش	۲۲۱
عشق والاترین ارمغان عرفان	۲۲۶
محبت	۲۳۳
کتمان یا افشای راز عشق؟	۲۳۵

۲۳۶	خدا عاشق ذات خود است
۲۴۰	عشق انسان به خدا
۲۴۳	عرفان: سرچشمه عشق و شوق هستی
۲۴۵	عشق در تقابل با عقل
۲۴۶	عشق و پالایش روح تا شهادت
۲۴۸	ریاضت و مجاهده و فقر
۲۵۴	فقر
۲۵۷	توکل در آئینه تصوف شیخ
۲۶۱	خلیسه یا تجربه عرفانی
۲۶۶	سماع
۲۷۶	فناء فی الله و بقاء بالله
۲۷۹	«سکینه» مرحله پیش از فنا تا رسیدن به فناء اکبر
۲۸۳	عقل
۲۹۱	نفس
۳۰۰	روح و جسم آدمی
۳۱۰	مرگ و معاد
۳۱۵	کتابنامه

مقدمه:

فرهنگ و تمدن ارزشمند و پربار ایران با پیشینه تاریخی درخشان، از شناخته‌ترین تمدن بشری به حساب می‌آید. این تمدن دستاوردهای گرانمایی را به جهانیان عرضه داشته‌است.

در این میان، می‌توان یکی از غنی‌ترین و اصیل‌ترین جنبه‌های فرهنگ و تمدن اسلامی ایرانی را تصوف و عرفان دانست که بخش عظیمی از ادبیات ما را دربرمی‌گیرد و شاهکارهای جاودانه‌ای که مایه آبرو و اعتبار فرهنگ ماست از این آب‌شخور سیراب گشته‌است.

اکنون هشت قرن از ظهور شهاب‌الدین سهروردی می‌گذرد. او به‌سان شهاب اندک‌زمانی آسمان ایران را با نور و تلالو خود روشن ساخت. افسوس که بسیار زود افول کرد و همگان را از فیضان انوار تابناک خود محروم ساخت.

هنگامی که با موضوع این رساله به‌نزد استاد معظم آقای دکتر انصاری مراجعه نمودم، استاد ضمن توضیحاتی تأکید نمودند که بایستی برای تحقیق و تفحص در این زمینه به مطالعه کتب فلسفی اقدام نمایم.

در آثار شیخ فلسفه و حکمت جایگاه ویژه‌ای دارد و پیش از پرداختن به جنبه‌های عرفانی این آثار، درک و دریافت مقاصد فلسفی شیخ در ورای اندیشه‌های عرفانی ضروری است.

هر پژوهشی با دشواری‌هایی همراه است و همین سختیهاست که می‌خوش‌گوار تحقیق و پژوهش را ناب‌تر می‌کند. در میانه‌راه هرگاه یأس و

ناتوانی در ادامهٔ طریق بر من مستولی می‌شد، احساس می‌کردم که معنویت شیخ مرا همراهی می‌کند و یار و مددکار من است. آنگاه با دلگرمی بیشتری به راه خود ادامه می‌دادم.

با وجود قلت مایه، تنها به یاری و فضل خدای بی‌همتا و راهنمایی‌های ارزنده و دلسوزانه اساتید دانشمند، پای در راه نهادم تا بتوانم یکی از برجسته‌ترین چهره‌های حکمت اسلامی و فرهنگ و ادب ایران را بشناسم و در این اوراق و بزرگی‌هایی از ابعاد گوناگون شخصیت وی را ترسیم نمایم.

اکنون خدای را سپاسگزارم که مرا توفیق عظیمی ارزانی داشت تا در مجالی که فراهم آمده گوشه‌هایی از حکمت و عرفان اشراقی شیخ شهاب‌الدین یحیی سهروردی را در این رساله مورد بحث و فحص قرار دهم و نظری اجمالی و گذرا بر رسائل وی نمایم؛ حکمتی که همواره افق مشرق‌زمین را پر نور ساخته و رسالت معنوی و عرفانی شرق را به دوش کشیده و آن را برای نسل‌های بعد به یادگار نهاده است.

هرچند شیخ سالیان معدودی در این جهان خاکی به سربرد ولی در همین مدت کوتاه توانست نام خود را بر صحیفهٔ نام‌آوران و اعظم روزگار به ثبت رساند. نام شیخ در تمامی دوران‌های حیات و شکوه فرهنگ اسلامی بر تارک یکی از رفیع‌ترین قلل فرهنگ اسلامی - ایرانی می‌درخشد.

افکار و اندیشه‌هایش در همهٔ اعصار تأثیرگذار بوده است. این تأثیر منحصر به ایران و فرهنگ و فلسفه و حکمت ایرانی نبوده است بل در فرهنگ اسلام و کشورهای مسلمان نیز چشم‌اندازی از این اثربخشی نمایان است.

قباگر حریر است و گریز پرنیان به ناچار خشوش بود در میان

در پایان از استادان ارجمندم جناب آقای دکتر قاسم انصاری و جناب
آقای دکتر قدمعلی سرامی که در تالیف این کتاب یاری‌گر من بودند
سپاسگزارم.

www.ketab.ir